

Dr. TONKO ŽABICA

Redovni profesor na Fakultetu za turizam i vanjsku trgovinu Dubrovnik

HRVATSKI JADRANSKI PROSTOR KAO PRIRODNO - GEOGRAFSKA TURISTIČKA REGIJA

UDK 911.3

Pregledni članak

Prihvaćeno: 6.10.1993.

Sažetak

Prirodno-geografske cjeline koje se odlikuju zanimljivim i atraktivnim morfološkim oblicima - posebice nastalim abrazijskim procesima i fluvijalnom erozijom, zatim blagom mediteranskom klimom, zimzelenom vegetacijom, zaštićenim i ekološki sačuvanim ambijentima, toplim morem morfološki diferenciranom obalom te prostorima sa bogatom materijalnom i duhovnom kulturom, posebno su zanimljivi za masovna turistička kretanja današnjice. To posebice vrijedi za jadranski turistički prostor koji je u okviru Mediterana jedinstveni gravitacijski kompleks, tj. kontraktivno područje turističkih kretanja, čije su turističke regije funkcionalno povezane s odgovarajućim gravitacijskim prostorima u kontinentalnom dijelu Hrvatske, a i dijela Europe.

Ključni pojmovi: jadranski prostor, prirodni resursi, turistički pravci, Jadransko more.

UVOD

Republika Hrvatska obuhvaća 56.538 km² i broji 4.784.265 stanovnika (prema popisu iz 1991.g.). Duljina kopnene granice iznosi 2000.28 km: prema Republici Sloveniji 501 km (24.7 %), Republici Bosni i Hercegovini 923 km (46.0 %), Mađarskoj 239 km (16.3 %), tako da se te tri susjedne države graniči 86.9 % državnog teritorija Republike Hrvatske, dok na ostale granice dolazi tek 13.1 %.

Duljina morske obale iznosi 5790.1 km: kopneni dio obale proteže se na 1777.7 km (30.7 %), a otočne obale na 4012.4 km (69.3 %).

Otočni arhipelag čini 710 otoka i otočića, od kojih je 66 naseljeno, a

652 je nenaseljeno, te 389 hridi i 78 grebena, što je sveukupno 1185 otoka. Ukupna površina naseljenih otoka iznosi 3144.8 km² ili 5.6 % hrvatskog državnog prostora.

Hrvatski jadranski prostor obuhvaća dvije prostorno-geografske cjeline: Sjeverno i Južno hrvatsko primorje¹, prostori koje administrativno obuhvaćaju sedam županija i to: Istarsku, Primorsko-gorsku, Ličko-senjsku, Zadarsko-kninsku, Šibensku, Splitsko-dalmatinsku i Dubrovačko-neretvansku u kojima obitava 1.580.149 stanovnika, prema popisu 1991.g.

Ukupna površina hrvatskog jadranskog prostora iznosi 19.524 km², od čega 14.787 km² zauzima priobalni i otočni prostor (75.7 %), dok zagorski prostor (zaleđe) obuhvaća 4737 km² ili 24.3% prostora².

1. JADRANSKA TURISTIČKA REGIJA KAO CJELINA

Jadranska turistička regija obuhvaća otprilike trećinu hrvatskog prostora (34.5 %). Pruža se od Rta Savudrija na sjeverozapadnom dijelu Istarskog poluotoka (granica sa Slovenijom) do Rta Oštro na ulazu u Bokokotorski zaljev.

Čitava ova regija Hrvatske smještena je u ambijentu mora, specifične prirodne morfološke građe obale i otoka, pa kao cjelina po europskim mjerilima predstavlja veliki prostorni rezervat bogat prirodnim potencijalom, a posebice materijalnom i duhovnom kulturom utkanom u graditeljstvo, kulturu i način života, izgled pejzaža i simbiozu prostora i mora.

Sve je to uvjetovalo naseljavanje uz rubni primorski dio i po otocima, koje je počelo veoma rano, pa je ovaj dio jedan od najstarijih naseljenih prostora Mediterana. Narodi Mediterana ostavili su brojne tragove kulture i graditeljstva.

Tisućljetni kontinuitet povijesnog života dao je jadranskoj obali i otocima obilježja izrazite "povijesne sredine". Dugotrajna i brojna ljudska angažiranost učvrstile su se na ovom prostoru na različite načine. U neprekidnoj borbi s kamenom i surovom prirodom čovjek je svugdje na obali ostavio sugestivna svjedočanstva mukotrpnog, ali i stvaralačkog rada, počevši od suhozidina koje uokviruju male obradive površine do velikih urbanih cjelina-gradova.

Iz doba neolitika nalazimo brojne pećine, iz doba Ilira toponomastične relikte, iz vremena Grka prve temelje naših gradova (Visa,

1 Južna Hrvatska ili Južno hrvatsko primorje podudara se u teritorijalnom pogledu s prostorom Dalmacije.

2 U priobalni prostor Dalmacije uzete su i dvije općine sa simboličkim izlazom na more (Obrovac i Benkovac), dok su zagorskim općinama obuhvaćeni prostori smješteni u neposrednom zaleđu: Buzet, Pazin, Knin, Drniš, Sinj, Imotski i Vrgorac, koji gravitiraju priobalnom prostoru.

Trogira, Salone, Zadra i dr.), dok nam je rimski period ostavio najviše monumentalnih građevina (Dioklecijanova palača, Arena u Puli, slavoluci, ceste, terme i dr.).

Prvo razdoblje u kojem se jadransko područje (Dalmacija) uključilo u razvojni život srednjeg vijeka jest doba vladavine hrvatskih narodnih vladara. To je vrijeme oko godine 800. pa do kraja XI. stoljeća. Starohrvatske crkvice i pleterne klesarije govore o starohrvatskoj umjetnosti koja je s vremenom sve više dobivala savršenije i suvremenije oblike. Godine 1420. Mlečani su trajno zaposijeli jadranske obale i otoke (osim grada Dubrovnika) i vladaju tako do 1897. godine, kada je ukinuta Mletačka Republika.

Međutim, i političke i društvene i gospodarske politike na Jadranu utjecale su na stvaranje i raspored kulturno-povijesnih spomenika, osobito od ranog XV. st. i vremena renesanse koja je jedan od najvećih kulturnih pokreta u povijesti čovječanstva.

Razdoblje Mletačke vlasti ostavilo je na primorju vidljive tragove. Mleci su tijesno vezali dalmatinske gradove uza se i podvrgli njihovu gospodarski život svojim interesima. Stoga su njima posvećivali veliku pažnju gradeći i utvrđivajući ih protiv neprijatelja s mora i kopna.

Sve je to doprinjelo vrlo intenzivnoj graditeljskoj djelatnosti i umjetničkom životu od XV. st. nadalje. To potvrđuju brojna graditeljska dostignuća od sakralnih objekata, monumentalnih građevina, pročelja palača, ladanjskih objekata, od urbanih gradskih cjelina. Bez naših graditelja - umjetnika (J. Dalmatinca, N. Firentinca, P. Andrijića, P. Miličevića i dr.) graditeljstvo renesanse bi bilo siromašnije.

Za Jadransko more borili su se mnogi strani narodi koji su na nekim područjima ostavili svoje tragove u spomenicima, bilo pisanima bilo građevnima. Nije moguće nabrojiti sve relevantne činjenice, ali su ipak vidljivi brojni svjedoci prošlosti, života, stvaralaštva u ovom relativno oskudnom životnom prostoru.

Naseljavanje stanovništva uz obalni rub na nekim prostorima odvijalo se relativno sporo, ponajprije zbog pravne nesigurnosti, pa su otoci npr. na sjevernom Jadranu, preuzeli političku - upravnu i svjetovnu funkciju u pojedinim razdobljima srednjeg vijeka.

Velike migracije stanovništva uslijedile su za vrijeme kandijskih ratova (1645-1669) između Venecije i Turske kad se brojno stanovništvo selilo na otoke. Na račun kandijskih ratova venecijanska Dalmacija se proširila na neke prostore u unutrašnjosti.

Raspored stanovništva jadranske regije zonalnog je karaktera, što ovisi o smjeru obale, flišnim (plodnim) zonama, rasporedu središnjih naselja, prometnicama i dr. Gustoća naseljenosti veoma varira, tako da se kreće od 200 do 25 stanovnika na km² u krškim i otočnim područjima.

Devastacijom šumskog pokrova za dobivanje pašnjačkih i plodnih površina potrebnih za obradu ostvaren je današnji izgled pejzaža ogoljelih planinskih prostora koji uz obalu inopozantno strše iz morskog plavetnila

(velebitska primorska padina, i Biokovo). Ogoljele šumske prostore nadomjestila je makija koja predstavlja degradirani šumski pokrov. Skućenost obradivih površina (svega oko 40 %) i velika rasprostranjenost vapnenih površina određuje agrarnu, tj. gospodarsku narav jadranske regije.

Po svojim agrarnim djelatnostima to je pretežno poljoprivredni pasivni kraj s obzirom na osnovne životne izvore, ali zato je mjestimično već danas neobično koristan za razvoj specijaliziranih povrtlarskih, voćarskih i ostalih mediteranskih kultura namijenjenih turističkoj potrošnji (Kaštelansko polje, dolina rijeke Neretve, Ravni kotari, župska dubrovačka flišna zona, Konavle).

Specifični izgled agrarnog pejzaža prilagođen terasastim kulturama i zatvorenim krškim udubljenjima (primoštenski pejzaž, otočne prisojne strane prema moru) te niz specifičnih komercijalnih kultura osnovna su obilježja estetskog izgleda prostora.

Unatoč vapnenom sastavu podloge na većem prostoru Dinarida, jadranska regija raspolaže vrijednim rudnim sirovinama (područje Istre, Dalmatinska Zagora, Brač i Korčula - građevinski kamen) i dr., dok su tercijalni slojevi važan nosilac cementnog lapora (Istra, Kaštelanski bazen). Posebno je važan hidroenergetski potencijal srednjodalmatinskih riječnih tokova.

Zahvaljujući povoljnom položaju Jadransko je more imalo u životu hrvatskog naroda veliku ulogu. Tijekom povijesti mogu se stalno pratiti težnje pojedinih naroda da kroz prometnu funkciju i spajanje velikih veoma raznovrsnih geografskih cjelina iskoriste njegovu prometnu i posredničku ulogu.

Tijekom duge povijesti uloga i značenje Jadranskog mora zahvaljujući njegovu položaju su različiti. Do XV. st. položaj Jadranskog mora je povoljan, jer omogućuje trgovinu iz Venecije preko Dubrovnika prema Levantu. Od XVI. st. glavni pravci svjetske trgovine prelaze na Atlanski ocean pa značenje Jadrana opada, a i Mediterana općenito.

Prokopavanjem Sueskog kanala 1869. g., ponovno oživljavajući trgovački tijekovi preko Jadranskog mora, jer se prema njemu usmjerava trgovina iz zaleđa srednje Europe (Austro-Ugarska).

Dvadeseto stoljeće donosi promjene i na Jadranu: U tom razdoblju brodovi na paru zamjenjuju jedrenjake. Propada čitav niz manjih luka koje su bile domicil jedrenjacima, a velike luke Rijeka i Trst od sada preuzimaju vodeću ulogu. Propada brodarstvo a istovremeno pada cijena vinu zbog obnove francuskih i talijanskih vinograda te to oboje ima velike gospodarske posljedice što se dosta dugo osijeća na ovim prostorima.

Uslijedilo je iseljavanje, jer su škrta prirodna sredina i teško gospodarsko stanje primorali stanovništvo da potraži na moru i preko mora nove izvore života. Brodarenje i trgovina vinom stvorili su donekle u prvim desetljećima XIX. st. novčano-robnu akumulaciju, što je omogućilo lakše kretanje i odlazak u svijet. Duga pomorska tradicija, razvoj pomorstva između dvaju ratova potakli su razvoj trgovine, lučkih središta,

brodogradnju, dopunske industrijske grane, razvoj "lučkih industrija" koje se koriste pogodnim prekomorskim dovozom sirovina i sl.

Ribarska djelatnost na jadranskoj obali također je tradicionalno zanimanje stanovništva koji u tome nalazi izvor prihoda. Ovamo pripada i zapošljavanje u industriji za preradu ribe.

Turizam se počinje javljati na području sjevernog Jadrana u drugoj polovici XIX. st. i ublažava krizu prouzročenu propašću na obalnom i otočnom području, uz geografske i biotropne uvjete, posebno pogoduje povezivanje srednje i istočne Europe željezničkom prugom sa sjevernim Jadranom, tj. lukama Trst i Rijeka.³

Ulaganjem stranog kapitala u izgradnju smještajnih kapaciteta (željeznička kompanija "Sudbahn - Gesellschaft) Opatija i okolna područja postaju turistička žarišta razvoja jadranskog turizma. Takvom brzom razvoju turizma pridonjelo je i stvaranje raznih oblika turističkih organizacija osobito u razdoblju 1871-1910. godine, premda su prvi začeci primjećeni i ranije. Turistička strujanja zahvatila su i ostala jadranska područja nešto kasnije, krajem XIX. st.: Hvar, Dubrovnik, Crikvenica, Zadar i dr.

Turizam nije samo snažno utjecao na razvitak prometa i ugostiteljstva u početnoj fazi, kad doživljava veliku afirmaciju, već je imao snažnog odjeka i u ostalim granama: komunalnom razvoju i javnom životu uopće. Stanovništvo nalazi u turizmu nove izvore prihoda, njegovim razvitkom dolazi do punijeg izražaja domaća inicijativa, snalažljivost i uključenost ljudi, što daje rezultate u turističkom i u ostalom razvitku.

Turizam, koji je počeo dobivati sve veći zamah u posljednjih dvadesetak godina, postaje tako veoma složen proces, što se može zaključiti na osnovi njegova utjecaja na promjene gospodarske strukture naselja duž obalnog dijela, na izmjenu pejzaža okolice, promjenu strukture naselja, stanovništvo, na njegovu snažniju koncentraciju uz obalu, s jedne strane, i depopulaciju na otočnom i zagorskom prostoru.

Jačanje maritimno-prometne, lučko-industrijske, pomorske, a nadasve turističke orijentacije znači potpunije gospodarsko valoriziranje jadranske regije.

U tom procesu najznačajnija je svakako turistička valorizacija obalnog i otočnog prostora, posebno tamo gdje za to postoje prirodni uvjeti i prometna infrastruktura.

Međutim, promjene su novijeg datuma i još uvijek su vidljive, ritam transformacije veoma je brz, što pred turističko gospodarstvo postavlja nove

3 Prvi vlak iz Beča u Trst dolazi 1857. godine, a prvi brzi vlak na toj pruzi uveden je 1861. godine. Pruga Zagreb - Karlovac - Rijeka puštena je u promet 1873. godine, a ogranak Sv. Petar na Krasu (Pivka-Rijeka) 1874. god. Ogranak Divača - Pula počinje saobraćati 1876. godine. Godine 1837. uspostavljena je prava parobrodorska pruga "Austrijskog Lloyd" od Trsta do Kotora.

zadatke i odnose da bi se što bolje iskoristile sve prednosti koje pruža jadranski prostor.

2. PRAVCI TURISTIČKOG KRETANJA KA HRVATSKOM JADRANSKOM PROSTORU

Turističko-geografski položaj zemlje ili regije jedan je od bitnih čimilaca u turističkim kretanjima. Republika Hrvatska, posebno njezin sjeverozapadni i sjeverni jadranski turistički prostor nose epitet povoljnog turističko-geografskog položaja koji je ovisan o više faktora.

Ponajprije bih istakao turističko-geografski položaj Hrvatske na Mediteranu, zatim njezin kontaktni položaj jer je okružuje pet kopnenih država (Slovenija, Austrija, Mađarska, Srbija i Crna Gora a s morske strane Italija). Potrebno je istaknuti i njen tranzitni i polivalentni položaj.

Posebne pogodnosti Hrvatskoj omogućava Jadransko more, gdje je veza s peripanonskim, panonskim i alpskim prostorom najbliža. Spomenute odlike već su odavno uočene: s jedne strane osjećala se penetracija romanskog utjecaja, a s druge strane germanskog. Svima je bio isti cilj - ovladati ovim dijelom obale i izlazom na Jadran.

Položaj Hrvatske između Jadrana, planinskog zaleđa, peripanonskog i alpskog prostora, približuje njen prostor dvjema kulturama (uz svoju autohtonu): srednjoeuropskoj i mediteranskoj, i to na relativno malom prostoru prema kojem su usmjereni tjemovi turističkih kretanja.

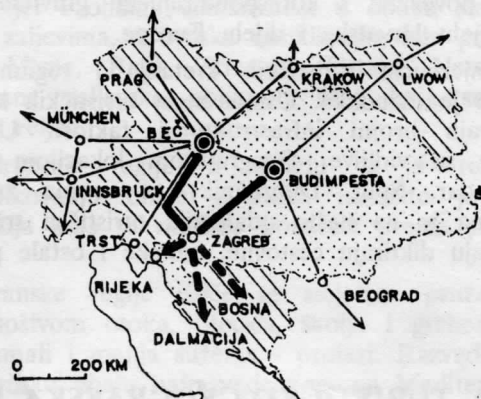
Specifičnost turističko-geografskog položaja, blizina emitivnih tržišta (posebno Austrije i Italije te nešto udaljenijih Češke, Slovačke i Njemačke), nazočnost glavnih europskih pravaca, tranzitna turistička kretanja i dr. faktori upućuju na te prednosti.

Posebice je potrebno istaknuti njezine prednosti u odnosu prema ostalim područjima, polivalentnosti prostora te nedvojbeno najatraktivnije prirodne resurse iskazane u morfološkoj konfiguraciji jadranske obale i otoka.

Kopneni pravci turističkih kretanja ka Hrvatskoj nastavljaju se turističkim pravcima koji obuhvaćaju dio zapadnog i središnjeg pravca, čija kretanja su uvjetovana i prilagođena općoj infrastrukturnoj organizaciji prostora s glavnim ishodišnim pravcima koji vode iz Münchena, Innsbrucka, Salzburga, Budimpešte, Milana, Venecije, Trsta prema Zagrebu kao disperznom turističkom, prometnom i upravnom središtu.

Zagreb ima čvorni i nadregionalni položaj u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, na rubu Panonske nizine, područje dodira sa susjednim velikim prirodnim cjelinama kao što su: alpski prostor na zapadu i posebno mediteranski na jugozapadu. Šira regija Zagreba smještena je na

prijelaznom području gdje se izmjenjuju panonska i peripanonska obilježja, i to na optimalnom pravcu komuniciranja s Mediteranom.

Skica 1. Prometni položaj Zagreba unutar Austro-Ugarske.

Zagorskom magistralom Zagreb se povezuje najkraćim putem s istočnim dijelovima Austrije (Grac, Beč), preko Maribora, a južno preko Karlovca s Rijekom, jednim pravcem, kao i pravcem preko Banije, Korduna, prema srednjoj Dalmaciji (Split). Planiranom izgradnjom tunela kroz Velebit povezao bi se Zagreb sa Zadrom i širom regijom. Tunel Velebit, koji bi s ličke strane počinjao kod Sv. Roka, imao bi veliko gospodarsko značenje posebno strateško a nadasve turističko. Dakle, turistički tijekovi i interesi srednje Europe i srednjeg Podunavlja usmjereni su ka hrvatskom jadranskom području.

Osim jadranskog pravca ostali pravci čije je Zagreb središte jesu: kraški pravac prema slovenskom graničnom talijanskom području, savski prema Slavoniji, krapinski prema Zagorju, podravski i posavski istočni pravac prema Slavoniji.

Analizom turističkih pravaca koji vode prema hrvatskom tj. jadranskom prostoru, može se uočiti da glavnina pravaca kojima prolazi oko 80 % inozemnih turista, koristeći se cestovnim i željezničkim prometnicama, dolazi iz republike Slovenije preko njenih alpskih prijevoja i tunela (Karavanke) te prirodnim tokovima rijeka, kao što su:

- a) Filah-Podkoren gornjesavska dolina-Kranj-Ljubljana-Zagreb
- b) dolina Soče-Gorica-dolina Vipave (postojna)-tunel Učka-Istarski poluotok
- c) Beč-Klagenfurt-tunel Karavanke-(Logorska dolina)-Ljubljana-Zagreb
- d) Beč-Grac-(Šentilj)-Maribor-Ljubljana-Zagreb
- e) Furlanija (Udine)-Gorica-Trst-tunel Učka-Rijeka

f) Venecija-Trst-Rijeka-jadranskom cestom do Dubrovnika i Konavala

Jadranska turistička regija Hrvatske jedinstveni je gravitacijski kompleks, tj. kontraktivna zona turističkih kretanja te su njegove turističke regije funkcionalno povezane s korespondirajućim gravitacijskim prostorima u kontinentalnom dijelu Hrvatske i dijelu Europe.

Međutim, usmjerenost turističkih kretanja i regionalna obuhvatnost gravitacijskih utjecaja je raznolika. Usmjerenost turističkih kretanja ka južnoj Hrvatskoj ograničavaju brojni infrastrukturni faktori. Uzroci su veoma složeni a posljedice su vidljive. Geografskom lokacijom zračnih luka na ovom prostoru (Zadar, Split, Dubrovnik) ta veoma značajna turistička destinacija orijentirana je na nešto udaljenija turistička tržišta Europe, čije tokove u ovom slučaju diktiraju cestovne, morske i ostale prometne veze.

3. ZAJEDNIČKA TURISTIČKO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA PROSTORA

Kompleksno geografsko gledanje pokazuje da jadransko turističku regiju krase obilje prirodnih, kulturnih, etnosocioloških i dr. sadržaja koji svojom brojnošću, izgledom, raznolikošću i predstavljanjem čine osnovne elemente turističke ponude regionalnih cjelina jadranskog prostora.

Zajedničke osobine koje stvaraju jedinstvo prostora jesu:

- reljefne osobine, tj. kontrasti koje čini obala, otoci i planinsko zaleđe,
- specifična klima s relativno jakim maritimnim utjecajem,
- more koje povezuje i razdvaja prostore, bitan faktor u turističkim kretanjima,
- mediteranska zimzelena vegetacija,
- kulturno-povijesni spomenici,
- etnografsko bogatstvo,
- tipovi naselja i čovjek u tom prostoru.

3.1. Reljefna obilježja jadranske regije

Bogatstvo i raznolikost reljefa najprivlačniji je element naše obale i otoka. U geološkoj strukturi prevladavaju vapnenci, dolomiti, i naslage fliša.⁴

O svom reljefnom izgledu slika jadranske regije je veoma jednostavna. Uz obalni rub prevladavaju visoki planinski masivi: Učka (1396 m), Velebit (1758 m), Mosor (1330 m), Biokovo (1762 m), Snježnica (1234

4 Fliš označava stijene raznolikog sastava (lapori, pješčenjaci, gline i sl.) koje se lako troše. Zone fliša su značajnije ukoliko se nalaze u priobalju za formiranje plaža i za agrarno iskorištavanje.

m), koji čine okvir regiji, te četiri izrazito nizinske cjeline: prostor sive i crvene Istre, Vinodolska flišna zona, Ravni kotari, mediteranska Hercegovina te brojna polja u kršu i na otocima - jedine su pogodne oaze za poljoprivredno iskorištavanje.

Kopneni reljef i obalna člankovitost u obliku sinklinalnih udolina ili draga završavaju zaljevima, a brdska antiklinalna bila poluotocima, dok ušća riječnih dolina: Mirne, Raše, Zrmanje, Cetine, Neretve i dr., stvaraju složene i prostrane zaljevske oblike i ušća koja se duboko uvlače u priobalni kopneni reljef.

Obala jadranske regije u skladu je s reljefom kopna. Pri morfološkom oblikovanju obale i otoka naročito je došla do izražaja diferencirana erozija koja se različito ponašala prema petrografskom sastavu stijena.

Obala jadranske regije ističe se smjerom pružanja SZ-JI, velikom razvedenošću, mnoštvom otoka, otočića, školja i grebena, između kojih se pružaju morski kanali i manja suženja - prolazi. Razvedenost hrvatske obale i otoka čini jadransku obalu najrazvedenijom na Mediteranu.

Usporedba naše obale s ostalim tipovima europskih obala izgledala bi ovako:

Tip obale	Koeficijent razvedenosti
fjordovski	20,0
dalmatinski	9,7
grčki	6,0
rijaski (Španjolska sjeverozapadna obala)	5,0
limanski	4,0

Na osnovi morfološke konfiguracije-razvedenosti i smjera pužanja obale, u stručnoj literaturi se upotrebljava izraz dalmatinski tip obale, u kojem prevladava paralelizam oblika. Jedino Istarski poluotok odstupa od dinarskog smjera pružanja, i to je jedini dio transverzalne obale na Jadranu. No, pojedini dijelovi naše obale imaju i veću razvedenost od izraženog koeficijenta (kornatsko-zadarsko-šibenski arhipelag).

Smanjivanjem otpornih vapnenih stijena i flišnih zona radom mora prisutna je selektivna erozija duž obale. Djelovanjem mora oblikovala se i specifična konfiguracija reljefa nastala radom abrazijskih procesa.

Abrazijski rad mora izrazito je vidljiv na vanjskim stranama otoka i nezaštićenim obalama. Naizmjenična smjena klifaste obale i sinklinalnih udubljenja jedan je od vizualnih kontrasta koje čini reljefna konfiguracija obale i otoka.

Zaljevi, vale i drage najveći su oblici obalne razvedenosti. To su: Bakarski, Ljubački, Ninski zaljev, Kaštelanski zaljev, Makarska luka, Gruška luka, Župski zaljev, Slanski zaljev, i mnogi drugi smješteni uz obalu. Svi

oni imaju i višestruku namjenu u okviru gospodarskih, prometnih, lučkih i drugih funkcija, uključujući i turističke.

Otoci i oblici obalne raščlanjenosti pružaju se usporedo s obalom, osim hvarskog otočnog prostora koji se pruža horizontalno u smjeru zapad-istok. Karakteristika je obalnog otočnog reljefa jadranskih otoka da su vanjske strane više abradirane radom valova od unutrašnjih kanalskih obala koje su i turistički više vrijedne.

Razvedenost otoka više je izražena u horizontalnom nego u vertikalnom smjeru. Na rubnim krajevima otoka smješteni su većinom brojni sinklinalni zaljevi kao što su: Voz, Baška, Omišaljska, Supetarska, Kamporska, Loparska, Povoljanska draga i dr. na sjevernom jadranskom dijelu otoka, dok se na srednjem i južnom Jadranu svojim izgledom i veličinom ističu: Starigradski zaljev, Velolučki i Komiški zaljev, te nešto manji Lopudski, Luka šipanska, Koločepski, Cavtatski i dr.

Najveće visine otoka nedosižu ni 800 m: najveća je visina 788 m Vidova Gora na otoku Braču.

Jadranski otočni arhipelag pruža se duž čitave Jadranske obale Hrvatske tj. od zapadno-istarske obale na sjeverozapadu, pa sve do krajnje otočke skupine Elafitskih otoka na jugoistoku, tvoreći veće i manje skupine otoka (kvarnersku, srednjodalmatinsku) te manje otočne arhipelage pred Porečom, Fažanom (Brijunske otoke), Zadrom i Šibenikom (Kornatsko otočje), Paklene otoke pred Hvarom i Elafitske otoke kod Dubrovnika.

Izražajnost reljefnih detalja obale i otoka pokazuje svu raskošnost prirode koja je obdaruja jadranski prostor Hrvatske obale s tisuću otoka.

Međutim, ako otoci jadranske regije i imaju brojne zajedničke sličnosti i obilježja (morfološka gradnja, podneblje i sl.), oni se međusobno i razlikuju te čak imaju više različitosti nego sličnosti. Razlikuju se po veličini i obliku, položaju u odnosu prema kopnu i pravcu pružanja, razvedenosti obale, vegetaciji i sl. Razlikuju se i po svojim gospodarskim mogućnostima pa je svaki otok sam za sebe geografski individualitet, čak i onda kad se radi o nazivima otoka i otočkim arhipelazima istog geološkog porijekla i sastava.

Svi naseljeni otoci odlikuju se i specifičnom antropogenim, agrarnim, ruralnim, urbanim i agroruralnim pejzažima što su ih kroz mnogo stoljeća oblikovale generacije ljudi koji su se naseljavali na otocima i na njima živjeli unatoč tome što svi otoci, pa i oni veliki, oskudijevaju nekim osnovnim prirodnim resursima (voda).

Po svojim prirodnim potencijalima i resursima otoci su posebna originalna vrijednost u ukupnoj jadranskoj turističkoj ponudi. Tu će vrijednost potvrditi samo ako uspiju očuvati svoja izborna obilježja, ne samo prirodna nego i kulturno-graditeljsko naslijeđe, autohotne specifičnosti i domicilno stanovništvo, koje je osnovni i jedini pokretač turizma i općeg gospodarskog napretka.

3.2. Klimatske osobine jadranske turističke regije

Klima je jedna od značajnih prirodnih elemenata za razvoj turističkog područja, posebice ako postoje ostali prirodni, društveni i infrastrukturni faktori.

Klima jadranskog primorja pripada mediteranskom tipu klime koja se odlikuje blagim i umjerenim vlažnim podnebljem zimi i posebno tihim, vedrim i suhim ljetima.

Duboko uvučeno Jadransko more omogućilo je na jadranskom prostoru sukobljavanje različitih klimatskih utjecaja: s europskog, afričkog i atlanskog područja. Preko Jadranskog mora sukobljavaju se polarne i subtropske zračne mase te uvjetuju u našim primorskim regijama posebne tipove vremena.

Najučestaliji vjetrovi na Jadranu su bura na sjevernom i jugo na južnom Jadranu. U ljetnoj polovici godine najzastupljeniji je vjetar maestral ili zmorac koji ima važno bioklimatsko značenje jer ublažava ljetne žege, a donosi vedro i toplo vrijeme.

Vedrinu jadranske turističke regije možemo najbolje uočiti kad znamo da godišnje trajanje insolacije iznosi u prosjeku 2600-2800 sati sunca. Ta vrijednost insolacije odgovara najsunčanijim regijama Mediterana. Na čitavom jadranskom prostoru sunce sja više od 2100 sati godišnje, što nam pokazuje kretanje insolacije u pojedinim turističkim mjestima: Rijeka-2120, Pula-2334, M. Lošinj-2448, Rab-2479, Šibenik-2572, Split-2697, Hvar-2725, Dubrovnik-2630 sati sunca.

Temperatura zraka u uskoj je vezi s insolacijom: što je duže trajanje insolacije, to su i više temperature zraka i mora, a sve to utječe na temperaturne prilike pojedinih regija. Maritivni je utjecaj izrazit, jer se temelji na osobini vodenih masa koje se teže zagrijavaju ali se teže i hlade. Srednja godišnja temperatura zraka na Jadranu kreće se između 14°C na sjeveru i 17°C na jugu.

Blagi maritivni utjecaj osobito dolazi do isticanja zimi, na otocima posebno, zbog zračenja topline koju more akumulira u ljetnoj polovici godine. Srednje zimske (siječanjske) temperature zraka iznose 5-6°C na sjevernom Jadranu, dok se na južnom Jadranu kreću od 9°C. Ljetne temperature zraka (u srpnju) kreću se od 22°C do 26°C.

Uspoređujući temperaturne pokazatelje na pojedinim regionalnim cjelinama jadranske regije, mogu se uočiti znatne temperaturne razlike koje se ističu idući od sjeverozapada prema jugoistoku, kao i razlike u temperaturama između kopna i otoka. Najviše su temperature u srpnju s tendencijom premještanja u kolovoz, a najniže u siječnju, odnosno veljači. Velikih ekstremnih temperatura nema, period s ljetnom žegom veoma je kratak. Zime u svim regijama Jadrana su blage, naročito na otocima srednje Dalmacije, što omogućuje razvoj zimskog-rekreativnog turizma. Proljeća su dosta svježja, osobito na sjevernom Jadranu, te temperature u ožujku ne prelaze 10°C, a niti u svibnju 18°C. Na srednjem i južnom

Jadrano temperature su nešto više. Ljeto je toplo, a srednje mjesečne temperature su više od 22°C. Jesen je toplija od proljeća 1°-3°C, a do ove razlike dolazi zbog odvajanja topline mora koje ono akumuliralo tijekom ljeta.

Raspored srednjih mjesečnih temperatura zraka na sjevernom i južnom Jadranu

Tabela 1.

u °C

Mjesto	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX	X.	XI.	XII.	God.
Poreč	4,5	5,1	8,7	12,5	16,8	21,0	23,4	22,8	19,2	14,4	10,0	6,3	13,7
Pula	6,2	5,7	8,2	12,1	16,8	20,9	23,4	23,0	19,6	14,0	10,4	7,8	14,1
Opatija	5,3	6,1	8,7	12,7	16,7	20,6	22,9	23,4	19,3	14,3	10,1	6,7	13,8
Rijeka	5,7	6,2	9,0	13,2	17,6	21,2	23,9	23,4	19,9	14,8	10,3	7,6	14,4
Crikvenica	5,4	6,0	9,1	12,6	17,2	20,8	23,3	22,7	19,2	14,6	10,1	7,0	14,0
Krk	5,4	5,8	9,0	12,3	17,2	21,3	23,5	22,8	19,5	14,5	10,0	6,9	13,9
Rab	6,7	6,3	9,5	12,8	17,2	21,2	23,2	25,2	19,3	15,4	11,1	8,4	15,3
M. Lošinj	7,6	7,8	9,8	13,5	17,8	21,7	24,4	24,2	21,1	16,1	12,2	9,6	15,5
Zadar	6,6	7,0	9,3	13,1	17,3	20,6	25,9	23,4	20,1	15,4	11,3	8,9	14,8
Šibenik	6,8	7,5	10,0	14,2	18,6	22,7	25,5	24,8	20,9	16,0	11,3	7,8	15,6
Split	7,3	7,9	10,4	14,1	18,5	22,7	25,6	23,3	21,6	18,8	12,8	8,8	16,1
Hvar	8,3	8,8	10,5	13,8	18,1	22,2	24,9	24,4	21,4	18,9	13,4	10,0	16,8
Vis	9,8	9,8	11,4	14,4	18,2	22,1	25,1	24,6	21,7	18,4	13,9	10,8	16,5
Lastovo	8,2	8,6	10,0	13,1	17,2	21,1	23,9	23,8	20,9	16,4	12,9	10,3	15,3
Dubrovnik	8,7	9,3	10,8	14,0	18,2	22,2	24,8	24,5	21,4	17,4	13,5	10,5	16,3

Vlažnost zraka izražava se postocima, a pokazuje stupanj njegove zasićenosti vodenom parom pri određenoj temperaturi. Najpogodnije za ljudski organizam su temperature 22°C i relativna vlažnost zraka 60 %. No, u ljetnim mjesecima na području Jadrana relativno su visoke temperature, a relativna vlažnost zraka iznosi oko 60 %, što stvara (uz strujanje maestrala) povoljne uvjete za rekreaciju, dakle u granicama bliskim optimalnim bioklimatskim uvjetima. U tijeku zimskih mjeseci relativna vlažnost kreće se između 65-85 %.

Oborine na jadranskom prostoru javljaju se isključivo u obliku kiše, rijetko u obliku grada ili snijega. Raspored oborina na Jadranu je veoma neujednačen; s jedne strane postoje područja koja odgovaraju režimu semiaridnih krajeva (vanjska područja srednjodalmatinskih otoka), a s druge strane područja u kojima padne najviše oborina u Europi.

Raspored i količina oborina odgovara mediteranskom tipu rasporeda i intenziteta oborina (osobito na srednjem i južnom Jadranu). Maksimum oborina je u drugoj polovici godine (jesen), a minimum oborina sredinom ljeta. Idući prema sjeveru raspored oborina postepeno se smanjuje, i to udio jesenjih i zimskih oborina, a povećava se udio proljetnih i ljetnih (povremenih kiša).

Godišnja količina oborina na Jadranu u nekim turističkim središtima

Tabela 2

(u mm)

Mjesto	I					VII							God.
Pula	59	57	58	48	59	44	44	43	73	91	99	72	742
Rijeka	130	123	85	105	86	94	103	70	169	159	167	175	1465
M. Lošinj	78	73	76	53	71	45	38	45	107	109	121	112	918
Zadar	88	63	55	61	47	58	33	41	82	105	120	117	870
Split	66	60	67	64	71	45	26	26	39	72	112	117	859
Hvar	72	63	52	55	44	32	22	30	45	74	95	105	689
Lastovo	74	57	71	44	43	16	20	14	47	83	107	95	662
Palagruža	45	35	44	36	38	32	7	15	26	52	47	45	412
Vis	58	51	43	46	31	27	14	22	47	72	73	76	557
Dubrovnik	141	117	103	91	79	54	27	45	109	161	198	169	1294

Iz predočenih podataka u tabeli 2. može se uočiti da se godišnje količine oborina na Jadranu kreću od 412 mm do 1294 mm, a povećaju se od sredine Jadrana ka obali. Najkišniji su mjeseci prosinac, studeni i listopad, dok su najsušniji lipanj, srpanj i kolovoz, što svakako pogoduje turističkim područjima.

Iz dosadašnjih saznanja možemo zaključiti da klima jadranske regije po stanovitim faktorima pripada mediteranskom tipu klime. Srednje godišnje temperature ne padaju ispod 10°C. Na sjevernom dijelu Jadrana mediteranska klima zimi može biti modificirana glede jakih prodora bure. Raspored oborina odgovara godišnjim mjenama, tako da u hladnom dijelu godine imamo najviše oborina i najveći broj dana s kišom. Veoma je pravilan smjer vjetrova, dok broj sunčanih sati odgovara najsunčanijim regijama Mediterana.

Prema tome, klimatski uvjeti na Jadranskim turističkom području veoma su povoljni na svim priobalnim, a posebice na otočkim prostorima. Izvjesna manja odstupanja mogu jedino utjecati na selekciju turističke klijentela i duljinu trajanja turističke sezone.

3.3. Jadransko more

3.3.1. Položaj i veličina

Jadransko more smjestilo se na jugu Europe između Apeninskog poluotoka i kopnenog dijela jugoistočne Europe. Pruža se od Ortranskih vrata do Maramske lagune u dužini 783 km. Ima izgled velikog zaljeva čija krajnja točka dopire do 45° i 47' sjeverne geografske širine.

Jadransko more duboko se uvuklo u europsko kopno te su upravo na tom dijelu Mediterana najpovoljnije, najkraće i najlakše veze iz srednje Europe i zapadne Europe ka Mediteranu. Zbog svog povoljnog geografskog

položaja Jadran je imao i veoma važno gospodarsko značenje. Veća važnost Jadrana dolazi do izražaja kad se on povezuje sa zaleđem (druga pol. XIX. st.), što je potaklo gospodarski razvoj i prosperitet pojedinih gradskih središta: Trsta, Rijeke i Pule. U njegovom sjevernom dijelu završavaju značajni pomorski putevi i važne cestovne i željezničke prometnice iz zemalja Panonskog bazena i Podunavlja.

Navedene karakteristike položaja Jadranskog mora utječu i na turističke tijekove. Njegov turistički djelokrug znatno je širi od prometnoga, jer veliki dio srednje Europe gravitira ka sjevernom jadranskom području.

Površina Jadranskog mora iznosi 138.555 km². Obale Jadrana pripadaju: Republici Hrvatskoj, Italiji, Albaniji, Grčkoj, Republici Sloveniji, Republici Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori što nam pokazuje tabela 3.

Duljina kopnenih i otočnih obala u Jadranskom moru

Tabela 3.

Država	Kopnene obale		Duljina otočne obale u km	Ukupno km
	u km	%		
HRVATSKA	1.777,5	48	4.058,0	5.835,5
ITALIJA	1.249,0	33	23,0	1.272,0
ALBANIJA	396,0	11	10,0	406,0
GRČKA	-	-	73,0	73,0
OSTALE DRŽAVE	314,5	8	-	325,5
U K U P N O	3.737,0	100	4.175,0	7.912,0

3.3.2. Hidrografske osobine Jadranskog mora

Fizičke i kemijske osobine morske vode značajna su oceanografska svojstva mora. U fizička svojstva morske vode spadaju: valovi, morske struje, plima i oseka, temperatura, boja i prozirnost, dok u kemijska svojstva morske vode ubrajamo salinitet.

Valovi su najvidljiviji oblik kretanja vode, a javljaju se kao posljedica vjetrova (juga, bure, maestralska, lebića i dr.). Valovi na Jadranu nemaju većeg utjecaja niti su smetnja, osobito turističkoj sezoni, jer su neznatni. Međutim, utjecaj bure na sjevernom Jadranu, juga na južnom Jadranu zimi veoma je izražen, što pak stvara probleme u plovidbi i prometnoj povezanosti između obale i otoka. Tišine su najčešće na sjevernom Jadranu (21.5 %), zatim na srednjem (13.7 %), pa na južnom Jadranu (10.6 %). Na sjevernom Jadranu i najviši je postotak javljanja niskih valova od 0.5 m, a takvi se valovo javljaju 59.9 %, u srednjem 55.5 % i na južnom Jadranu 48.0 %.

Morske struje na Jadranu pripadaju sustavu strujanja Sredozemnog mora i vrlo su slabo izražene, struja koja prolazi duž naše obale donosi

topliju i slaniju vodu, dok je struja duž Talijanske obale hladnija i manje slana. Brzina struje duž naše obale vrlo je mala i iznosi u prosjeku oko 7.2 km na dan. Na brzinu strujanja u najvećoj mjeri utječe i sama konfiguracija obale. Od glavne struje odvajaju se dva kraka koji presjecaju Jadran od njegove istočne do zapadne obale, tako da se jedan krak odvaja od otoka Visa i ide ka suprotnoj obali (Mt. Garganu), a drugi krak se odvaja od otoka Lošinja prema Anconi.

Struje Jadrana imaju značajnu ulogu za floru i faunu priobalnog jadranskog područja, no najveće je značenje morske struje na Jadranu u tome što oplakuje naše obale toplom vodom.

Plima i oseka na Jadranu nemaju praktično nikakvo značenje jer su kolebanja razine jadranskog mora neznatna: između 30-90 cm. Najveća su kolebanja na sjevernom Jadranu.

Termička obilježja morske vode Jadrana

Jadransko more ubraja se, kao i ostala okolna mora Mediterana, u topla mora. Najveće temperature su ljeti: na otvorenom jadranskom području kreću se od 22°-25°C na površini.

Zimi su temperature niže jer se more zimi i brže hladi, ali temperature nikad ne padaju ispod 11°C na otvorenom moru. Termičke razlike između sjevernog i južnog Jadrana u zimskoj polovici godine iznosi 8° do 10°C, a uzrok im je plićina mora, viša geografska širina, prtok rijeka i krških rijeka-vrulja. Godišnja amplituda mora je znatno niža nego godišnja amplituda zraka, pa su vodene površine regulator temperature zraka.

Temperature mora na južnom Jadranu u zimskim mjesecima iznosi 13°C, dok se u krajnjem sjevernom dijelu Jadrana spušta i do 7°C. Temperatura mora u ljetnim mjesecima iznosi od 22.2°C do 24.5°C, dakle amplitudne su razlike male između sjevernog i južnog jadranskog bazena. Dnevna kolebanja su veoma mala, a odnose se samo na površinski sloj. Zimi se na sjevernom Jadranu na priobalnom području temperature mora mogu spustiti i do 0°C.

Providnost Jadranskog mora ovisi o nizu faktora: naoblaci, dubini, boji morskog dna, salinitetu, količini plaktona i dr., te je na pojedinim njegovim dijelovima različita. Providnost mora se povećava od sjevera prema jugu i od obale prema pučini. Srednja providnost na otvorenoj pučini sjevernog Jadrana iznosi 22.3 m, dok na južnom Jadranu iznosi 56 m. Na providnost utječe i salinitet. Jadran se ubraja među najprozirnija mora svijeta. Boja Jadranskog mora je u cjelini plava, a intenzitet plave boje raste salinitetom i dubinom. Na boju mora utječe boja neba, količina planktona, dubina mora, naoblaka i dr. No zbog velike insolacije i vedrine obale i otoka za vrijeme godine boja našeg Jadrana je uvijek plave boje, a kao "plavi Jadran" poznat je po čitavom svijetu.

Kemijske osobine Jadranskog mora

Salinitet Jadranskog mora kreće se oko 38 ‰ (promila), te se ono ubraja u red slanijih mora. Ima nešto niži salinitet od istočnog Mediterana (oko 39 ‰), a veći salinitet od zapadnog Mediterana (oko 37 ‰). Salinitet Jadranskog mora veći je u njegovom južnom nego u sjevernom dijelu, i to glede viših temperatura mora i zraka koje uvjetuju i veće isparavanje. Salinitet u sjevernom Jadranu je manji glede većeg priticaja slatkih voda s kopna i slabijeg isparavanja. Jadransko more sadrži velik broj kemijskih tvari koje pozitivno djeluju na zdravlje zahvaljujući velikim količinama soli i samom kemijskom sastavu mora.

Raspored saliniteta na površini mora u pojedinim područjima Jadranskog mora

Tablica 4.

(u ‰)

Mjesto	Veljača	Svibanj	Kolovoz	Prosinac
Tršćanski zaljev	37,34	29,45	34,20	32,17
Kvarnerić	38,31	37,52	38,17	37,07
Kvarner	38,22	35,79	38,24	37,01
Korčulanski kanal	38,30	38,10	38,42	38,05

U kolebanju saliniteta Jadransko more ima dva maksimuma u veljači i kolovozu, i dva minimuma u prosincu i svibnju. Minimum saliniteta u mjesecu svibnju nastaje zbog velikog pritjecanja vode s alpskih rijeka i velike količine oborina u tom mjesecu (Tršćanski zaljev). Minimum saliniteta u prosincu odgovara također veliki prtok voda - krških rijeka koje dotiču s Dinarskih planina. Najveća kolebanja saliniteta prisutna su u sjevernom primorju i priobalnom dijelu obale.

3.4. Površinski vodeni tokovi jadranske regije

Pretežno planinski reljef i izrazito humidna klima u zimskim mjesecima obiljem oborina uvjetovali su djelomično razgranate površinske vodene tokove, relativno kratke s raskošnom konfiguracijom na krškoj podlozi.

Po izgledu sve su to uglavnom alogeni tokovi, tj. oni koji primaju vodu u višim, vlažnijim i nepropusnijim podlogama na granici regije ili u zaleđu.

Primorski riječni tokovi većinom su duboko usječeni u kršku podlogu, što je i uvjet njihovom održavanju kao stalnih vodenih tokova.

U odnosu prema veličine jadranskog prostora može se uočiti da jadranska regija oskudijeva površinskim tokovima, oni su neravnomijerno raspoređeni na prostoru. Borba za vodu i vodom oduvijek je bila prisutna na ovim prostorima.

Međutim riječni tokovi oblikovali su atraktivna ušća i zaljeve (Tarski, ušće rijeke Mirne, Raški zaljev), kanjonske doline (na rijeci Cetini 105.5 km, Zrmanji 96.2 km) kaskadne slapove (na rijeci Krki 76.5 km) i jezera (jezero Visovac, Prukljansko jezero), veliko i razgranato-prostorno ušće rijeke Neretve (218 km), goranske vode veoma značajne za akumulaciju jezera i akumulacije te na krajnjem jugu regije u zaštićenom prirodnom ambijentu Dubrovačke rijeke (5.2 km) koja duž svog toka spaja svu ljepotu starih ladanjskih dvoraca i prirodnog pejzaža s naglašenom urbanom i rekreacijskom funkcijom.

Potrebno je naglasiti da se površinski tokovi na jadranskom prostoru bar za sad više iskorištavaju u opće gospodarske svrhe nego u turističke, iako je neposredno zaleđe koje povezuje rijeke (Cetinska krajina, Zagora, malo gornja dolina rijeke Krke) neiscrpan izvor selektivnih oblika turizma.

Za povezivanje priobalja sa zaleđem, a i šire trebali bi poslužiti riječni tokovi koji bi tako postali i značajne okosnice razvoja turizma, bilo da se radi o tranzitnom, izletničkom ili receptivnom turizmu. No i ovako rijeke su u svom geografskom okruženju okosnica gospodarskog života, a posebice otvaraju široke mogućnosti aktiviranja još netaknutih prirodnih vrela.

3.5. Vegetacijski krajolik jadranske regije

Imaju li se u vidu izvršene prirodno-geografske osobine jadranske turističke regije, lako se može predočiti vegetacijska slika prostora, koja na vapneničkoj podlozi i mediteranskim klimatskim osobinama odražava opću vegetacijsku sliku Jadrana.

Vegetacija je najbolji pokazatelj klimatskih prilika svakog prostora, a ovdje je to kserofitna makija prilagođena visokoj temperaturi i maloj količini oborina. Prirodna vegetacijska slika jadranske regije u znatnoj mjeri je izmijenjena. Nekad je oko trećine jadranske regije bila pokrivena šumama (osim u kršu i na vapnenim strmim stranama).

Najveću vrijednost u prirodnoj vegetaciji jadranske regije imale su šume hrasta, crnike-česvine (*Quercus illex*), koje su stočarenjem, devastacijom, paljenjem i požarima danas najvećim dijelom uništene.

Osnovni vegetacijski tipovi u jadranskoj regiji su zimzelena kserofitna šuma-makija s mjestimičnim elementima četinjača i crnogorične zimzelene šume i šibljaka. Mediteransko bilje ima niz karakteristika koje su izraz klimatskih, pedoloških i ostalih prilika na ovom području.

U bogatom florističkom sklopu vegetacijskih tipova ističu se četinjari: crni bor (*Pinus nigra*), primorski bor (*Pinus maritima*), pitomi bor ili pin (*Pinus pinea*), alpski bor (*Pinus halepensis*), čempres (*Cupressus sempervirens horizontalis*) te ostalo raslinje koje se skladno uklapa u pejzaž, kao što su: badem (*Prunus amygdalus*), kesten (*Castanea sativa*), lovor (*Larus mobilis*), ružmarin (*Rosmarinus officinalis*), žuka (*Spartium*

sunceum), pelin (*Phlomis fruticosa*), kadulja (*Salvia officinalis*), lavanda (*Lavandula officinalis*) i dr.

Vegetacijsku sliku upotpunjavaju brojne čestice suptropskih kultura (agrumi) koji naročito dobro uspijevaju na srednjem i južnom Jadranu. Međutim posebnu vrijednost na jadranskom krševitom otočnom, priobalnom i u bliskom zaleđu čine zaštićeni prirodni oblici, među kojima se ističu: Nacionalni park Mljet (3100 ha), Paklenica (3617 ha), Kornatsko otočje (69 km², s morskim akvatorijem 230 km²), Risnjak (3020 ha), zaštićeno područje slapova Krke, Brijunski otoci (2700 ha) te brojni ostaci raritetnih primjeraka biljnog svijeta sačuvanih i njegovanih u privatnim vrtovima, arboretima (Arboretum Trsteno), koji čine estetsko-dekorativnu vrijednost pojedinom pejzažu.

Kontrast jadranske regije čini plavetnilo mora, sivilo priobalnih vapnenih vrhova i zimzelena vegetacija.

ZAKLJUČAK

Iz pregleda zajedničkih prirodno-geografskih osobina jadranske turističke regije Hrvatske proizlazi da je to prostor izuzetne turističke vrijednosti, a što se posebno odnosi na:

- konfiguraciju obale i otoka,
- raznolike reljefne strukture nastale abrazijskim i akumulativnim radom mora gdje su stvoreni prostrani zaljevski oblici i plaže,
- povoljni klimatski uvjeti koji odgovaraju mediteranskom tipu klime i omogućuju razvoj ljetnog i zimskog turizma,
- povoljne termičke osobine mora koje utječu na trajanje kupališne turističke sezone, te
- vegetacijska slika prostora koja ima estetsko-dekorativnu, kuriozitetnu i rekreativnu funkciju na jadranskom prostoru.

No tisućljetni kontinuitet povijenog života dao je jadranskoj obali i otocima obilježja trajne vrijednosti u materijalnoj i duhovnoj kulturi, po čemu ovaj prostor može postati najperspektivnija turistička regija Mediterana.

LITERATURA I IZVORI:

1. Roglić, J.: Reljef naše obale, Pomorski zbornik 1., Zagreb, 1962. (JAZU)
 2. Riđanović, J.: Hidrografske značajke Hrvatske. Geografski horizont, br. 2. 1992. god. XXXVIII. Zagreb
 3. Riđanović, J.: Jadranska Hrvatska i novi teritorijalni ustroj. Acta geographica Croatica. Vol. 28. Zagreb, 1993.
 4. Stražičić, N.: Prirodno geografske značajke kao i poticajni i ograničavajući faktori razvoja jadranskih otoka. Pomorski zbornik, 25. Rijeka, 1987.
 5. Stražičić, N.: Pomorska geografija Jugoslavije. Školska knjiga. Zagreb, 1989.
 6. Žabica, T.: Pravci turističkih kretanja i njihovo značenje u turističkom prometu zemalja mediterana. Zbornik radova FEN-a. Dubrovnik, 1985.
 7. Žabica, T.: Prirodno-geografski motivi u turističkoj ponudi Južne Dalmacije. Zbornik radova FTVT. Knjiga III. Dubrovnik, 1981.
 8. Žabica, T.: Globalna kretanja na svjetskom turističkom tržištu do 1990. god., s posebnim osvrtom na Hrvatsku, Geografski horizont, br. 1-4, Zagreb, 1987.
 9. Crkvenčić, I., i ostali: Geografija SR Hrvatske, Knjiga 5. i 6. Školska knjiga, Zagreb, 1985.
- STATISTIČKI LJETOPIS 1992. Državni zavod za statistiku. Zagreb, 1993.

Dr. Tonko Žabica

CROATIAN ADRIATIC COAST AS A NATURAL - GEOGRAPHIC TOURIST REGION

Summary

Our natural-geographic entities characterized by interesting and attractive morphological forms, particularly those resulting from abrasive processes, fluvial erosion, mild Mediterranean climate and evergreen vegetation, well protected and ecologically preserved environments, warm sea, morphologically indented coast, as well as the regions rich in monuments of exceptional value, are of great interest in the present mass tourism, and particularly when it refers to the Adriatic tourist region, which, within the Mediterranean, represents a unique gravitational complex, i. e. a contractual region of tourist flows. Its tourist regions are functionally connected with the corresponding gravitational regions of the continental Croatia, and partly with Europe.

Key words: *Adriatic region, natural resources, tourist trends, the Adriatic Sea.*